

MARSHALL MCLUHAN

MEDIA BEGRIJPEN

De extensies van de mens

ten have

MARSHALL MCLUHAN

MEDIA BEGRIJPEN

De extensies van de mens

th) ten have

Deze uitgave is gebaseerd op de vertaling *Understanding Media* zoals gepubliceerd door Uitgeverij Nieuwezijds. In deze editie is de oorspronkelijke vertaling gedeeltelijk herzien en aangevuld met een voorwoord.

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Understanding Media*

Copyright © 1964, Marshall McLuhan

Copyright © 2002, Gingko Press

Redactioneel commentaar © 2002, W. Terrence Gordon

© Nederlandse vertaling: Uitgeverij Ten Have, 2025

Postbus 13288

3507 LG Utrecht

www.uitgeverijtenhave.nl

Omslag Bas Smidt

Zetwerk Elgraphic

ISBN 978 90 259 1224 6

ISBN e-book 978 90 259 1328 1

NUR 130

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij Ten Have vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Voorwoord <i>Miriam Rasch</i>	7
Voorwoord <i>W. Terrence Gordon</i>	15

Deel I

Inleiding bij de eerste editie	29
Inleiding bij de tweede editie	35
1 <i>The medium is the message</i>	45
2 Media: Heet en koud	65
3 Omkering van het oververhitte medium	81
4 De gadget-freak: Narcissus als Narcosis	93
5 Hybride energie: <i>Les liaisons dangereuses</i>	103
6 Media als vertalers	115
7 Uitdaging en ineenstorting: de Nemesis van creativiteit	122

Deel II

8 Het gesproken woord: <i>Fleur du mal?</i>	141
9 Het geschreven woord: Oog om oor	149
10 Wegen en papierroutes	161
11 Getal: Profiel van de massa	183
12 Kleding: Onze huid-extensie	199
13 Wonen: Nieuw aanzicht en nieuw uitzicht	205
14 Geld: De creditcard van de armen	217

15	Klokken: De geur van tijd	235
16	Drukwerk: Hoe werkt het?	251
17	Stripverhalen: <i>Mad</i> , voorportaal van de tv	261
18	Het gedrukte woord: Architect van nationalisme	271
19	Wiel, fiets en vliegtuig	283
20	De foto: Het bordeel zonder muren	295
21	De pers: Regeren door nieuws te lekken	315
22	De auto: <i>The Mechanical Bride</i>	333
23	Advertenties: <i>Keeping upset with the Joneses</i>	345
24	Spelen: De extensies van de mens	355
25	De telegraaf: Het sociale hormoon	371
26	De schrijfmachine: Naar het tijdperk van de ijzeren bevlogenheid	387
27	De telefoon: Klinkende cimbaal of rinkelend symbool?	397
28	De grammofoon: Het speelgoed dat de nationale borstkas deed krimpen	411
29	De film: De opgerolde wereld	423
30	Radio: De tribale trom	441
31	Televisie: De verlegen reus	455
32	Wapens: Oorlog der iconen	491
33	Automatisering: Leren voor de kost	503
Bijlagen		521
A	De kritische ontvangst van <i>Media begrijpen</i>	523
B	Verslag van Project Nieuwe Media Begrijpen (het Ryerson-project)	535
C	Bewerking van 'Verslag van Project Nieuwe Media Begrijpen' tot <i>Media begrijpen</i>	540
D	Verklarende woordenlijst	545
Bronnen		551
Noten		557

Deel I

Inleiding bij de eerste editie

In deze korte inleiding gaat McLuhan nauwelijks in op de informatie die hij hoofdstuk per hoofdstuk zal ontwikkelen. Hij noemt alleen de extensies van huid, hand en voet, en de reclamewereld. Hij geeft ons wel een duidelijke uiteenzetting over een verbindend thema ('De westerse wereld is bezig te imploderen') en het gevolg van die stand van zaken ('Dit is het tijdperk van de angst voortkomend uit de elektrische implosie'), en verbindt deze met het therapeutische doel van zijn boek ('Het onderzoekt de contouren van ons eigen geëxten-deerde bestaan in onze technologieën, door het principe van de begrijpelijkheid in elk ervan te zoeken'). We vinden hier ook de eerste van de regelmatig voorkomende verwijzingen naar literaire werken ('Het absurd toneel verbeeldt dit actuele dilemma van de westerse mens: de handelende mens die niet bij zijn handeling betrokken blijkt'). Dergelijke verwijzingen consolideren McLuhans thema dat de kunstenaar zijn tijd altijd vooruit is omdat hij de effecten van nieuwe media herkent. Hoewel McLuhan vaak wordt beschouwd als een technologische optimist of zelfs als een voorbode van een 'techno-utopia', waarschuwt hij er expliciet voor ('Of de extensie van het bewustzijn [...] "iets positiefs" zal zijn, is een vraag die vele antwoorden toelaat'). Zijn hoop is duidelijk niet gevestigd op elektrische technologie, maar op het realiseren van 'de hang van onze tijd naar heilheid, empathie en diepgaand bewustzijn', voortgebracht door die technologie. De scherpzinnigheid van McLuhan manifesteert zich wanneer hij een obscure term uit de Latijnse grammatica (ablativus absolutus) verwerkt in een verhelderende woordspeling. Dezelfde term komt later terug in een treffende linguïstische metafoor voor media-effecten (zie hoofdstuk 19). McLuhan is in deze inleiding, waarin hij ons uitdaagt om samen met hem in 'het creatieve kenproces' te duiken, direct al in volle vlucht.

– W. Terrence Gordon

James Reston schreef in *The New York Times* van 7 juli 1957:

Een inspecteur voor de gezondheidszorg berichtte deze week dat een muisje, dat vermoedelijk televisie had gekeken, een klein meisje en haar volwassen kat had aangevallen. Zowel de muis als de kat hebben het overleefd en het voorval wordt hier slechts vermeld als herinnering aan het feit dat onze wereld lijkt te veranderen.

Na drieduizend jaar van explosie, door middel van fragmentarische en mechanische technologieën, is de westerse wereld bezig te imploderen. Gedurende de eeuwen van mechanische technologie hadden wij ons lichaam extensies gegeven in de ruimte. Nu, na ruim een eeuw van elektrische technologie, hebben wij ons centrale zenuwstelsel zelf een extensie gegeven in de vorm van een wereldomvattende omarming die zowel ruimte als tijd, althans op onze planeet, ongedaan maakt. Snel naderen wij het laatste stadium van de menselijke extensies – de technologische simulatie van het bewustzijn, waarin het creatieve kenproces collectief en corporatief extensies vindt in de hele menselijke samenleving, zoals wij nu reeds onze zintuigen en zenuwen extensies hebben gegeven in de vorm van verscheidene media. Of de extensie van het bewustzijn, waarnaar door adverteerders voor hun producten zo lang is gezocht, ‘iets positiefs’ zal zijn, is een vraag die vele antwoorden toelaat. Het is haast onmogelijk dergelijke vragen over de extensies van de mens te beantwoorden zonder ze alle tezamen te beschouwen. Elke extensie, van de huid of van de hand of van de voet, beïnvloedt het hele complex van psychische en sociale factoren.

Enkele van de voornaamste extensies worden, samen met enkele psychische en sociale gevolgen, in dit boek bestudeerd. Hoe weinig

aandacht in het verleden aan dergelijke zaken is besteed, blijkt uit de ontsteltenis van een van de redacteurs van dit boek. Hij schreef geschrokken: '75 procent van uw materiaal is nieuw. Wil een boek succes hebben, dan moet het zich niet voorbij de grens van 10 procent wagen.' Het lijkt op dit moment de moeite waard zo'n risico te nemen, nu de inzet bijzonder hoog is en de noodzaak om de resultaten van de menselijke extensies te begrijpen met het uur dringender wordt.

In het nu aflopende mechanische tijdperk konden veel handelingen tamelijk zorgeloos worden ondernomen. Traagheid zorgde ervoor dat reacties een aanzienlijke tijd op zich lieten wachten. Vandaag vinden actie en reactie bijna tegelijkertijd plaats. Wij leven op dit ogenblik als het ware mythisch en integraal, maar blijven denken binnen de oude, gefragmenteerde ruimte- en tijdspatronen van het pre-elektrische tijdperk.

De westerse mens verkreeg door de technologie van het schrift de macht om te handelen zonder te reageren. Dat het voordelen heeft om onszelf op deze wijze te fragmenteren is te zien aan de chirurg, die volkomen hulpeloos zou zijn als hij zich als mens bij zijn operatie betrokken zou voelen. Wij hebben ons de kunst eigen gemaakt de gevaarlijkste sociale operaties volledig onthecht uit te voeren. Maar onze onthechting was een houding van niet-betrokkenheid. In het elektrische tijdperk, nu ons centrale zenuwstelsel technologisch zodanig is geëxtendeerd dat wij ons betrokken voelen bij de hele mensheid en de hele mensheid in ons opnemen, delen wij noodzakelijkerwijs diepgaand in de gevolgen van al onze handelingen. Het is niet langer mogelijk ons de gereserveerde en onthechte rol van de geletterde westerse mens aan te meten.

Het absurd toneel verbeeldt dit actuele dilemma van de westerse mens: de handelende mens die niet bij zijn handeling betrokken blijkt. Dat is de oorsprong en de aantrekkingskracht van de clowns van Samuel Beckett. Na drieduizend jaar van specialistische explosie en toenemend specialisme en vervreemding in de technologische extensie van ons lichaam, wordt onze wereld samengeperst door een

dramatische omkering van dit proces. Door elektriciteit ingekrompen is onze aardbol niet meer dan een dorp. De elektrische snelheid waarmee alle sociale en politieke functies in een plotselinge implosie worden samengebracht, heeft het menselijk verantwoordelijkheidsbesef in sterke mate verhoogd. Het is deze implosieve factor die verandering brengt in de positie van de zwarte mens, de tiener en enkele andere groepen. Zij kunnen niet langer *bedwongen* worden, in de politieke betekenis van een groep die wordt beknot in haar omgang met andere groepen. Zij zijn nu *betrokken* bij ons leven, zoals wij bij het hunne, dankzij de elektrische media.

Dit is het tijdperk van de angst voortkomend uit de elektrische implosie die dwingt tot engagement en participatie, zonder zich iets van enig 'gezichtspunt' aan te trekken. De partiële en specialistische aard van het gezichtspunt speelt, hoe nobel het ook is, niet de minste rol in het elektrische tijdperk. Op het vlak van informatie vond dezelfde omkering plaats: het inclusieve beeld kwam in de plaats van het kale gezichtspunt. Als de negentiende eeuw de eeuw van de stoel van de redacteur was, dan is onze eeuw die van de divan van de psychiater. Als extensie van de mens is de stoel een specialistische verabsolutering van het zitvlak, een soort *ablativus absolutus* van het achterste, terwijl de divan een extensie is van het integrale wezen. De psychiater gebruikt de divan omdat deze de verleiding verdrijft om persoonlijke gezichtspunten naar voren te brengen en de behoefte om gebeurtenissen te rationaliseren overbodig maakt.

De hang van onze tijd naar heelheid, empathie en diepgaand bewustzijn is een natuurlijk gevolg van elektrische technologie. Het tijdperk van mechanische ambachtelijkheid dat aan het onze voorafging, vond dat de krachtige verdediging van persoonlijke standpunten de natuurlijke uitdrukkingswijze was. Elke cultuur en elk tijdperk is geneigd zijn favoriete waarnemings- en kennismodel aan alles en iedereen op te leggen. Kenmerkend voor deze tijd is zijn afkeer van opgelegde patronen. Opeens wensen wij dat de dingen en de mensen hun wezen volledig openbaren. Aan deze nieuwe houding ligt een diep geloof ten grondslag: het geloof in een uiteindelijk-

ke harmonie van alle levende wezens. In dat geloof is dit boek geschreven. Het onderzoekt de contouren van ons eigen geëxtendeerde bestaan in onze technologieën, door het principe van de begripelijkheid in elk ervan te zoeken. In het volle vertrouwen dat het mogelijk is een begrip van deze vormen te krijgen dat ze ordentelijk en dienstbaar maakt, heb ik ze opnieuw bekeken, zonder veel te accepteren van de conventionele wijsheden die over ze bestonden. Je kunt over media hetzelfde zeggen als Robert Theobald gezegd heeft over economische depressies: 'Er is één extra factor die ons heeft geholpen depressies te bedwingen, en dat is een beter begrip van hun ontstaan.'* Onderzoek naar de oorsprong en de ontwikkeling van de afzonderlijke extensies van de mens moet worden voorafgegaan door een blik op enige algemene kanten van de media, of extensies van de mens, te beginnen met de nooit verklaarde gevoelloosheid die iedere extensie teweegbrengt in het individu en de samenleving.

* Zie hoofdstuk 2, p. 65.

‘De techniekfilosofie die Marshall McLuhan in de jaren zestig van de vorige eeuw presenteerde sloeg in als een bom.’

– De Groene Amsterdammer

The medium is the message – met deze beroemde uitspraak uit de jaren zestig liet Marshall McLuhan zien dat niet de inhoud, maar de vorm van media bepaalt hoe we denken en leven. In *Media begrijpen* onderzoekt hij hoe technologische ontwikkelingen onze perceptie en cultuur fundamenteel veranderen. Nu algoritmes, sociale media en AI steeds dieper doordringen in ons bestaan, is McLuhans visionaire analyse relevanter dan ooit. Zijn werk helpt ons niet alleen de impact van media te begrijpen, maar ook kritisch te reflecteren op de wereld waarin we leven.

Met een voorwoord van Miriam Rasch.

Marshall McLuhan (1911-1980) was een Canadese media-wetenschapper, bekend om zijn baanbrekende werk over mediastudies en cultuurkritiek.

www.uitgeverijtenhave.nl

NUR 130